

BUCOVINA ÎN DEZBATEREA LUMII CONTEMPORANE

Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române; volum îngrijit de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006, 490 p.

Foarte puțini dintre oamenii de seamă ai țării s-au preocupat și au realizat, cu atâta consecvență și competență profesională, de-a lungul unei vieți oneste, trudite, neobosite, exemplare, o operă științifică proeminentă, remarcabilă și, în același timp, ambivalentă, înscrisă deopotrivă omnipotent și elocvent, atât într-un domeniu al disciplinelor reale, cum e Fizica, dar și în cel al creativității spirituale ca, de pildă, al istoriografiei, cum e cazul acad. Radu Grigorovici.

Fiu al învățatului și reputatului socialist George Grigorovici – cunoscut și apreciat nu numai în Bucovina, în lumea românească, în întreg Imperiul Habsburgic, dar și în cercurile socialiste europene și care, împreună cu soția sa, Tatiana Grigorivici, luptătoare și ea pentru idealul emancipării și eliberării omului au plătit cu viața pentru crezul lor politic – Radu Grigorovici a urmat Facultatea de Fizică și s-a format și afirmat ca om de știință. Cadru didactic de mare finețe, cu har pedagogic și înalt prestigiu a lucrat și s-a remarcat, fie la Catedra de Fizică experimentală din cadrul Universității „Franz Joseph” din Cernăuți, fie la Catedra de Optică, de la Universitatea din București. În 1938 și-a susținut doctoratul la savantul Eugen Bădărău. În 1958 devine doctor docent în științe. În 1963 e ales membru corespondent al Academiei și director adjunct științific al Institutului de Fizică al Academiei Române. Se remarcă prin studii și lucrări științifice, prin invenții și descoperiri în varii domenii, ca, de pildă: descărcările electrice în gaze, fizica straturilor subțiri metalice, optică fiziologică și instrumentală, industria de lumină, torța de înaltă frecvență, structura modelatoare, relaxarea și natura legăturii chimice în semiconductorii amorfi etc. Este fondatorul Școlii românești de semiconductori amorfi, cu o mare aplicabilitate practică și cu o înaltă recunoaștere și prețuire în cercurile științifice din întreaga lume.

În paralel cu activitatea științifică, Radu Grigorovici trăiește o intensă viață spirituală. Citește. Traduce. Scrie. În 1943 îi apare traducerea romanului lui Thomas Kröger, *Satul uitat*, cu subtitlul *Patru ani în Siberia*, lucrarea fiind reeditată în 1944 și 1993.

Când după Revoluția din decembrie 1989 se reorganizează Academia Română, Radu Grigorovici este ales în 1990 vicepreședinte al acestui înalt forum al științei și culturii.

În vâltoarea confruntărilor istoriografice, care se continuă și se dezvoltă în problema Bucovinei – ca răspuns la existența și activitatea Institutului „Bukowina” de la Augsburg (1988) și a Centrului de Studii bucovinene, creat în aprilie 1992 în Ucraina, la Cernăuți – Radu Grigorovici înființează, în toamna anului 1992, **Centrul de Studii „Bucovina” Rădăuți**, sub egida filialei Academiei de la Iași.

*

În cei 15 ani care s-au scurs de la fondarea Centrului de Studii „Bucovina” de la Rădăuți, acad. Radu Grigorovici, un mare cărturar, umanist, strălucit cunoscător al limbii germane, iubitor și slujitor al istoriei, a desfășurat o impresionantă și captivantă activitate istorică închinată Bucovinei; el a elaborat și publicat două masive colecții de traduceri de documente și mărturii, în ediții bilingve, în germană, în original și în românește, cu introduceri, note și comentarii extrem de valoroase – *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice* (1998) și *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Daciei 1788-1789* (2002) – precum și diverse alte numeroase studii, articole, note, medalioane, evocări, recenzii etc., apărute în „Analele Bucovinei”, publicație ce apare sub conducerea Centrului de la Rădăuți, din 1994.

Recenta apariție, *Bucovina între milenii* este, după propria-i mărturie, „un roman de dragoste pentru Bucovina, țara mea de obârșie”. Dragoste – ca expresie a unei înalte etici profesionale a istoricului preocupat să cerceteze, să reconstituie și să înfățișeze realitatea obiectivă a trecutului, în lumina adevărului.

Cartea de față reunește studii, comentarii, însemnări, mesaje, cuvântări, intervenții și comunicări ale autorului, publicate anterior, păstrând în bună parte caracterul bilingv, româno-german al textelor, pentru a le asigura deplina lor accesibilitate și durabilitate în cercurile științifice austro-germane și nu numai.

După un *Cuvânt înainte*, semnat de D. Vatamaniuc, directorul Centrului de Studii „Bucovina” și membru de onoare al Academiei Române, care relevă că „realizarea cărții de față a fost gândită ca un omagiu, la împlinirea vârstei de 95 de ani, adus acad. Radu Grigorovici, întemeietor și mentor al grupării științifice de la Rădăuți, pentru creativitatea bogată și neobosită, la vârsta sa înaintată”, el avertizează cititorul, specialist sau simplu iubitor al istoriei că „studiile acad. Radu Grigorovici se întemeiază pe vasta sa cultură generală, pe cunoașterea trecutului Bucovinei și examinarea, prin optica omului din științele exacte, a realităților din zilele noastre. Fenomenele sunt examinate și prezentate de la cauză la efect, fără

reflexiuni sentimentale. De aici și viziunea asupra trecutului Bucovinei și a evoluției sale viitoare” (p. 10).

Acad. Radu Grigorovici, în al său *Cuvânt către cititor*, își definește foarte exact lucrarea și arată că „așa-zisa reînglobare integrală a Bucovinei la România, în 1918, se referă, de fapt, numai la teritoriu. În rest, Bucovina, în esența ei, devenise în timp, aproape complet diferită față de ceea ce preluase Imperiul Austriac, în 1775, de la Principatul Moldovei. Populația, aproximativ înzecită, a devenit multietnică, fiind compusă din cel puțin opt neamuri diferite, care au asimilat parțial o civilizație occidentală, dominată de un spirit german, conservat până astăzi”, dar care „a păstrat, în același timp, în ciuda vicisitudinilor, dominația Bisericii Ortodoxe” (p. 15).

Dintru început „autorul se prezintă prin trei interviuri”: 1. *Gânduri despre adevărul vieții și adevărul științei* (2001), despre „liceu, familie, relația cu politica, personalități pe care le-a cunoscut, cariera profesională, o șansă de afirmare în lume”, un posibil răspuns la întrebarea: „știința a dat mai multă putere omului sau l-a făcut mai conștient de nimicnicia lui?”, apoi, „o năzuință de a cuprinde lumea în necuprinsul ei”, despre adevărul că „Academia valorează atât cât valorează membrii ei”; 2. *Dialoguri cu bucovinenii* (1996) și 3. *Emil Grigorovița. 85 de ani de la moarte* (2001) – trepte emoționante și deosebit de captivante, care ne introduc în universul intim al originii înaintașilor, familiei, mediului microsociologic al formării, instruirii și educației, al vieții, activității și personalității savantului.

Cartea propriu-zisă, *Bucovina între milenii*, cuprinde patru capitole, care înfățișează și realizează un vast caleidoscop al istoriei Bucovinei, o unitate într-o imensă varietate de aspecte.

Astfel, în primul capitol, *Studii demografice și sociale*, întâlnim un amplu studiu critic al recensământului austriac din 1880, cu privire la populația Bucovinei, analiză exemplară făcută dintr-o triplă perspectivă: 1) a manipulării ulterioare a datelor; 2) a științei de carte și 3) a Bucovinei ca teritoriu de trecere a evreilor galițieni spre România, între 1880 și 1900. Într-un al doilea studiu, *Trei lumi paralele*, autorul explorează „diferențele dintre orașe, sate și domenii” adică dintre „trei categorii de unități teritoriale, între care există diferențe caracteristice, dintre care – zice autorul – ne vor interesa aici îndeosebi aspectele etnice și economice” (p. 93), un studiu profund și extrem de original, cu izvoare, hărți schematice pe unități administrative, aspecte geopolitice, reprezentări grafice minuțioase, tabele cu compoziția etnică a orașelor, târgurilor, satelor și domeniilor, distribuția procentuală a terenurilor etc., aspecte zootehnice și economice, natura

terenurilor etc. Se adaugă un studiu comparativ asupra recensămintelor din anii 1772, 1774 și 1775 și un comentariu cu numeroase observații și valoroase concluzii născute „răsfoind un vechi dicționar geografic al Bucovinei”, cel al lui Emanoil Grigorovitz, din 1908. În final – o sinteză despre „micșorarea populației germane din România ca urmare a celui de-al doilea război mondial”.

Și capitolul II – *Studii, conferințe, comunicări* – cuprinde o tematică variată: un studiu despre „politica austriacă față de Bucovina și rezultatele ei adeseori neașteptate”; poziția autorului față de ideea că Bucovina, „în ciuda întinderii ei reduse, circa 10.000 km²” este considerată de unii „model pentru întreg spațiul european”; o comunicare despre „viitorul unei iluzii” explică magistral semnificația noțiunii „Ausgleich”, cu care politicienii austrieci au etichetat compromisul austro-ungar din 1867, dualismul ori sistemul electoral din 1910. Studiul „Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei” oferă un bogat și nuanțat răspuns la întrebarea: „În ce măsură „a fost ocupația austriacă benefică sau dăunătoare pentru românii din Bucovina?” Salba de studii și articole din acest capitol mai include: Bucovina în mileniul al treilea, aniversarea a 74 de ani de la Unirea Bucovinei, Dimitrie Onciul și determinismul istoric, Școala de Fizică de la Cernăuți (1918-1940), De la Gimnaziul de Stat din Cernăuți (1808-1918) la Liceul „Aron Pumnul” (1918-1944): modele culturale în schimbare.

Sub titlul *III. Diverse*, autorul include medalionul: *Vladimir Trebici. In memoriam, Mesaj către Adunarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, Cuvânt rostit la 24 noiembrie 1992 la inaugurarea, la Biblioteca Academiei Române a expoziției „Bucovina 1918-1992”; Cuvânt de salut la Sesiunea comemorativă „Vasile Pârvan” și articolul *Academia Română în preajma celor 125 de ani de existență*.

Ultimul capitol, al IV-lea, cuprinde *Comentarii originale la unele documente traduse și editate bilingv* de autor: Descrierea districtului Bucovina de generalul Spleny von Mihaldy (1775), comentariu general și comentariu la ediția bilingvă ucraineano-germană, tabele, figuri și note bibliografice, Tabelul localităților din Bucovina, întocmit de generalul mai sus menționat, Descrierea Bucovinei și a stării ei launtrice, de Vasile Balș (1780); Scurte observații asupra Bucovinei, de Ioan Budai-Deleanu (1803); Un protocol important referitor la reglementarea Districtului bucovinean (Viena, 1780); Francmasoneria în Bucovina în secolul al XVIII-lea, de Erich Prokopowitsch, Recentele călătorii fizico-politice ale lui Hacquet în anii 1780 și 1789 prin Carpații Daciei și Sarmăției sau Carpații Nordici, de Balthasar Hacquet (1790) și „Comunicarea” lui Aurel Onciul către contele Tisza István (Viena, 1915).

Volumul se încheie cu *În loc de încheiere*, o lapidară și neașteptat de intimă, firească, dar, totodată, șocantă trimitere la realitatea istorică actuală, prin întrebarea cea mai nevinovată posibil, a nepotului: „Unde ți-e Bucovina, bunicule?”, apoi cu o Anexă, de aceeași tulburătoare factură, poezia *Pisica* lui Waldraut Hummel (din volumul intitulat și el nu întâmplător, *Atâtea întrebări*) și *Indice de nume*.

Ne aflăm, neîndoielnic, în fața unui eveniment unic. Un om de știință, un mare fizician, ne oferă un voluminos tom de istorie, gândit și elaborat cu o trudă candidă de albină, cu o râvnă și perseverență benedictină, iscusit șlefuit, încordat și îndelungat ca pe un imn al vieții întregi, închinat provinciei sale natale, Bucovina.

Rareori ni s-a dat să avem în mână, deschisă deopotrivă spre ochii minții și ai sufletului, o astfel de carte de istorie, în care noutatea, ingeniozitatea observațiilor, multitudinea unghiurilor de vedere ale analizei și soliditatea, claritatea și obiectivitatea judecăților să se îmbine atât de armonios cu eleganța și puritatea frazei, cu vibrațiile calde ale inimii.

Cartea este, totodată, o invitație la meditație: un patriarh al bucovinenilor – născut, format și afirmat ca om de știință în capitala provinciei, pe când Bucovina era întregă și netăgăduit românească – ne probează, ne demonstrează că cercetarea și tratarea istoriei nu este privilegiul exclusiv și decisiv al istoricilor. Ba, dimpotrivă: cei care ar citi o astfel de carte, opera unui mare fizician, ar roși în adâncurile ființei lor, recunoscând că ar trebui să-l ascultăm și să învățăm de la omul de știință precizia, exactitatea exprimării, arta observației nelimitate, noi perspective ale analizei și evaluării, ca și ale confruntării documentului istoric cu viața trăită nemijlocit, curajul de-a spune adevărul, fără a proiecta în trecut dorințele noastre actuale sau viitoare.

Câți dintre oamenii de știință frământați, întristați de soarta vitregă a locului lor natal, în special, ori al patriei, în general, își lasă, ca pe un testament sacru, un astfel de tom de istorie, chintesență a sincerității, onestității și responsabilității pentru semeni și urmași?

Oare ce îndemn poate fi mai actual și de-a pururi valabil pentru viitor decât acesta, pe care ni-l lasă prin cartea sa de istorie, acad. Radu Grigorovici: „Dacă și noi, bucovinenii, vrem să fim europeni veritabili, trebuie să comutăm nu numai oficial și superficial predispoziția, în fond pașnică, a populației autohtone și chiar imigrante, de la xenofobie și ură reciprocă la înțelegere și conlucrare, fără a renunța, totuși, la sentimentul național”.

Mihai Iacobescu